

RAPPORT

ARKEOLOGISK REGISTRERING UNDER VANN VED KONGKLEIV, FRIERFJORDEN, PORSGRUND KOMMUNE – TELEMARK FYLKE

NORSK MARITIMT MUSEUM Prosjekt 2017235
15 Februar 2018, Pål Nymoen

Bakgrunn

Norsk Maritimt Museum (NMM) mottok i desember 2017 en melding fra Multiconsult, på vegne av NOAH AS vedrørende planprogram for avfallsgraving i Dalen gruve, Brevik. I varslingsbrev som også er utsendt fra KLD, redegjøres for plan vedrørende etablering av deponi for behandlet uorganisk avfall i Dalen gruve, Brevik med tilhørende kai og adkomsttunnel.

NMM vurderte planforslaget i forhold til vårt ansvarsområde innen kulturminneforvaltningen som er å gjennomføre registrering av automatisk fredede kulturminner under vann etter Lov om kulturminner av 9. juni 1978 (kml) § 11 første ledd bokstav a, jf. forskrift om faglig ansvarsfordeling § 1 nr. 4, og for gransking av skipsfunn etter kml § 14 annet ledd første punktum.

I høringsuttalelse av 02.01.2018 uttalte NMM følgende:

Slik vi forstår beskrivelsene i forslag til planprogram vil nye tiltak over bakken være begrenset til etablering av en lastekai ved Kongkleiv i Frierfjorden. Norsk Maritimt Museum vil i denne forbindelse presisere at det ikke tidligere er gjennomført kulturminneregistreringer i sjø i det området nevnte kaianlegg planlegges etablert. Vi varsler derfor at vi før vi kan gi en endelig høringsuttalelse i saken må gjennomføre en befaring der vi gjør en arkeologisk registrering i de delene av Frierfjorden som omfattes av plangrensen. Det vises til Lov om Kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 (kml) § 9. Hensikten med en slik befaring er å avklare eventuell konflikt i forhold til etablering av kaianlegg og eventuelle fredede eller vernede kulturminner under vann.

En avtale med tiltakshaver, NOAH AS om gjennomføring av undervannsarkeologisk registrering ble inngått den 17.01.2018 og befaringen ble gjennomført i uke 6, den 08 og 09.02.2018.

Metode

Planområdets avgrensning, slik det forelå på kart i ovennevnte høringsdokument, ble georeferert slik at vår posisjon under dykkingen kunne sporlogges med gps. Koter og dybdeforhold ble vurdert i forhold til opplegget for dykking. Sjøkartet for området viser at det er bratte skrenter ned mot 50-60 meter ganske nær land i hele planområdet (fig 1).

Det ble dykket i linjer langs land gjennom hele planområdet, men dybdebegrensning satt til 22 meter. Dypere enn dette var det hele veien bratte skrenter, dels fjell dels løsmasser. Båten og dykkerens posisjon ble fulgt på plankartet og kommunikasjon med dykker foregikk via

kabel. Funn/funnområder ble avgrenset og posisjonert med gps. Det ble gjennomført seks dykk for å dekke hele planområdet.

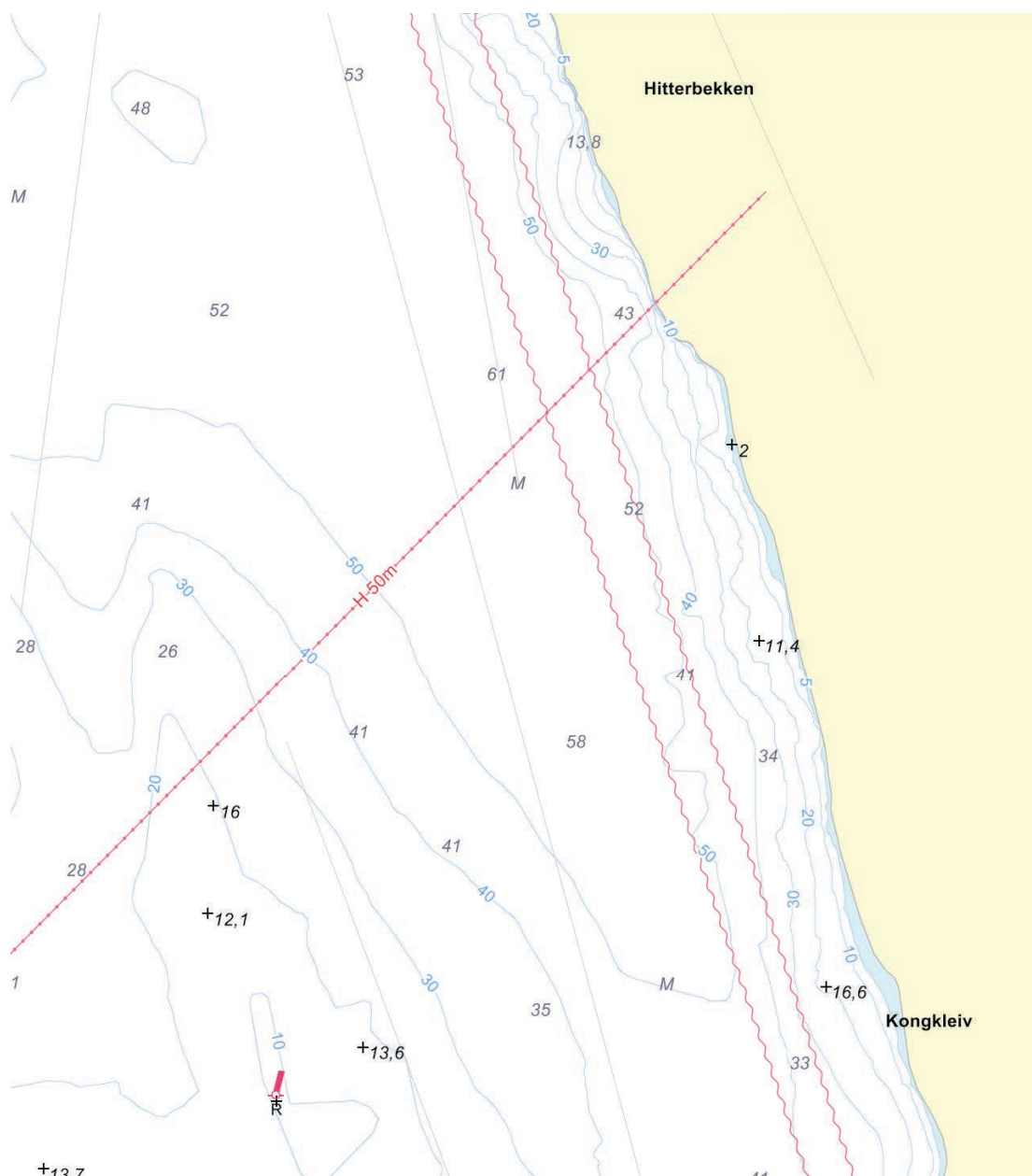

Fig. 1 Utsnitt av sjøkart, Frierfjorden, strekningen Kongkleiv-Hitterbekken

Resultater

I de nordligste delene av planområdet observerte vi en del gjenstander som trolig er dumpet fra land, blant annet en bil, flere bildekk, diverse jernkorrosjon, flasker og lignende. Dette lå på dybder mellom ca. 6 og 22 meter, der det var hyller og avsatser i terrenget.

Litt sør for eksisterende luftspenn observerte vi på sjøbunnen et avgrenset område med betydelige mengder stein som ikke hører naturlig hjemme i dette området (Foto i fig 3-5, posisjon på kart i fig 2; ID 237263). Steinen besto vesentlig av knyttnevestore og større flintknoller. Dette funnmaterialet

tolkes som en ballastrøys, og det er trolig at det representerer spor etter en omlasting som kan ha skjedd her perioden ca. 1500-1800 e Kr.

Tilsvarende funnområde med flintballast, her mengder av flintknoller av noe mindre størrelse og vekt, ble registrert sør i området vad Kongleiv (Foto i fig 6, posisjon på kart i fig 2; ID 237254).

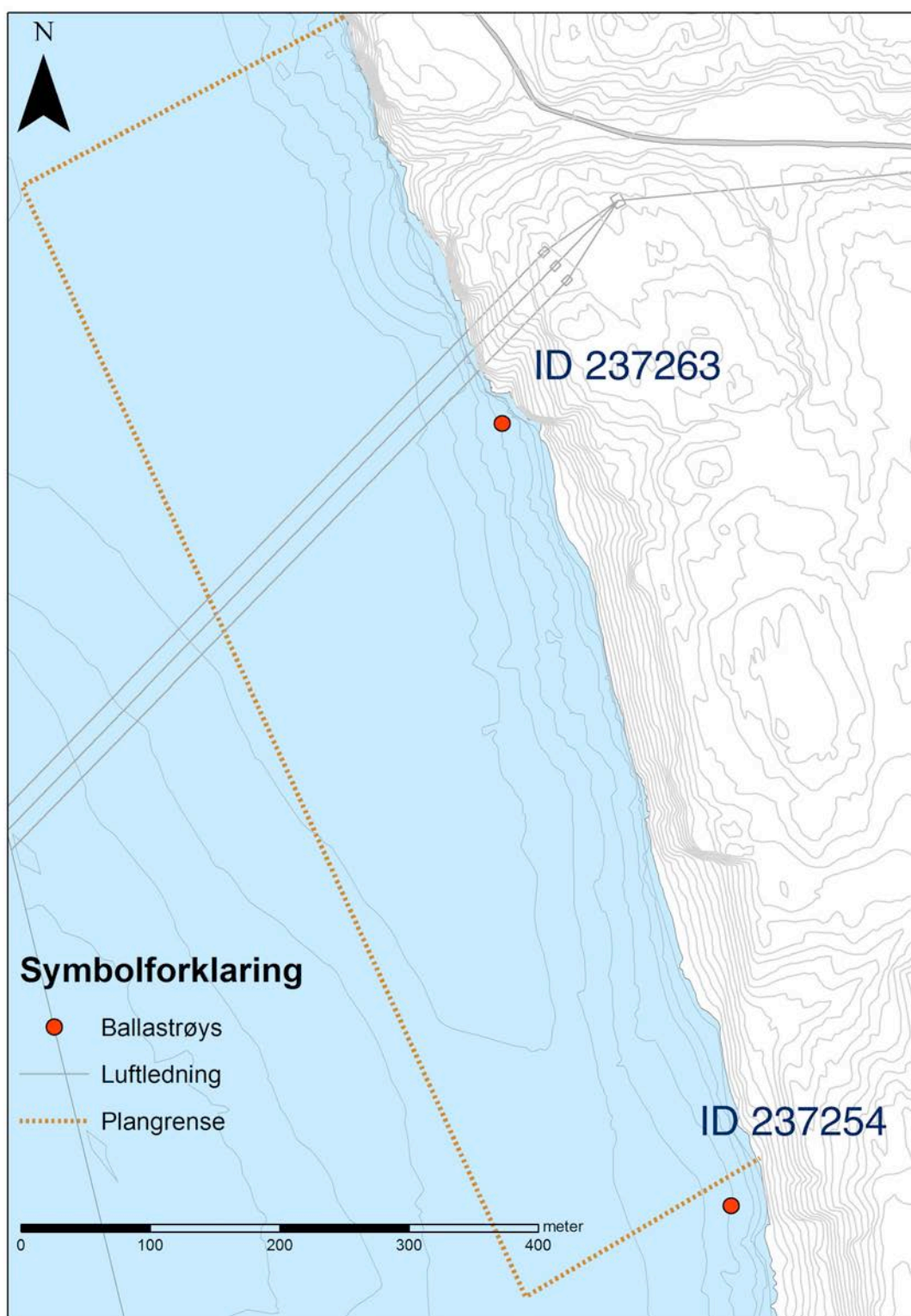

Fig. 2 Registreringskart med plangrensen inntegnet og funnposisjoner

Det er liten tvil om at de to ballastområdene vi registrerte ved Kongkleiv har nær sammenheng med den rollen Skien, Porsgrunn og Frier har hatt som havneområde og utskipningssted i lang tid. Det er særlig ballastfunnenes kildeverdi er knyttet til historiene om tømmer og senere iseksport fra regionen som er av betydning her. Forekomstene av ballast har, rent bortsett fra at de er tydelig indikasjon på at omlasting har foregått her, også en høy kildeverdi i seg selv, fordi man ved geologiske analyser og stedfasting steinen kan få kilder egnet til å kaste nytt lys over handelskontakter og handelsruter på Skiensregionen i middelalder og ny tid.

Fig 3 Ballastområde på sjøbunnen tett ved land nord for Kongkleiv, NMM 08050027 / ID 237263

Fig 4 Ballastområde på sjøbunnen tett ved land nord for Kongkleiv, NMM 08050027 / ID 237263

Fig 5 Flintknoller fra ballastområde ved Kongleiv, NMM 08050027 / ID 237263

Fig 6 Flintknoller fra ballastområde ved Kongleiv, NMM 08050028 / ID 237254

”Norge fritt”

Kuriøst må nevnes at i den bratte fjellveggen rett nord for Kongkleiv, midt i planområdet, er det malt en tekst med store bokstaver. Vi undret på om dette kunne være en graffiti fra andre verdenskrig, men så viste seg være feil. I en artikkel i Telemark Arbeiderblad 28.06.2010, fremgår nemlig at teksten stammer fra en annen krig, nemlig EF avstemningen i 1972. To karer skal da ha rodd over fjorden med plan om å skrive ”Norge fritt, stem nei” – men de gikk tom for maling.

Konklusjon

De to registrerte kulturminneområdene på sjøbunnen ved Kongkleiv er pr. definisjon omfattet av bestemmelsene i kulturminneloven §14. De består av ballast vi mener er eldre enn 100 år, slik omtalt i nevnte lovbestemmelse som ”last og annet som har vært om bord”.

Ut fra den foreløpige planavgrensningen som foreligger pr nå i planprogram for avfallslagring i Dalen gruve, er det vanskelig å se i hvilken grad det er lagt opp til inngrep som er egnet til å skade eller ødelegge kulturminneområdene. Varselet beskriver at det er planlagt en dypvannskai innenfor den plangrensen vi forholdt oss til under registreringsarbeidet.

Det er imidlertid klart at dersom planen kommer til å åpne for tiltak i sjø i form av eksempelvis sprengning og utfylling, må det søkes dispensasjon fra kulturminneloven §14. Slik søknad skal stiles til Riksantikvaren, men sendes Norsk Maritimt Museum – som gir en faglig tilrådning i saken.

Kilder

<https://www.ta.no/grenland/tagget-landemerke/s/1-111-5174212>